

سیاست کیفری ایران در رابطه با آزار جنسی ، مقابله و پیشگیری

(تاریخ دریافت ۱۳۹۶/۱۲/۲۲ ، تاریخ تصویب ۱۳۹۷/۰۴/۰۸)

نفسه باقری

چکیده

آزار جنسی بحثی است که امروزه در بسیاری از کشورها مورد توجه قرار گرفته است چرا که قربانیان این نوع جرایم اغلب کودکان و بانوان به ویژه شاغل در محیط های اجتماعی می باشند. در قانون کشور ایران تعریف دقیقی از آزار جنسی و مصادیق آن ارائه نشده است. در این پژوهش که از شیوه تحلیل و توصیف با ابزار کتابخانه ای با رویه فیش برداری انجام شده ، سعی شده که در جهت پاسخ به پرسش راه های اتخاذی هنگام مواجهه با آزار جنسی چیست ؟ بر آمده و با توجه به مواد قانونی سعی در پیدا کردن مصادیق آن بر آییم خصیصه کلی بودن قانون و گاه ابهام، اجمال، تعارض و یا سکوت قانون، ضرورت تفسیر را ایجاب می کند قانون مجازات اسلامی و قانون آیین دادرسی کیفری نیز عاری از موارد فوق الذکر نمی باشند. که در نهایت به ارائه نتیجه گیری و پیشنهادات می پردازیم.

۴۱۹

واژگان کلیدی: آزار ، جنسی، زنان، کودکان، پیشگیری از جرایم، قانون مجازات

اسلامی، جرایم جنسی

بخش اول: کلیات

آزار جنسی؛ تحمیل تقاضای جنسی بر فرد، بدون در نظر گرفتن رضایت او است و این امر زمانی رخ می دهد که مناسبات قدرت نابرابر است (اندرسون، ۱۹۹۸، ۲۳۴).^۱ که در مطالعه ای که در برخی کشور های غربی از جمله آمریکا صورت گرفته دو نوع آزار جنسی وجود دارد که می توان به

کمیسیون « فرصت های برابر شغلی » ایالات متحده^۲ تعریفی از آزار جنسی ارائه داده است که در بیشتر موارد به آن استناد می شود و بر اساس آن مزاحمت جنسی عبارت است از: « روابط جنسی ناخوشایند اعم از برخوردهای کلامی یا فیزیکی که علیرغم وجود زمینه های مشروع، موجب ارتقای شغلی یا تهدید برای از دست دادن شغل زنان می شود» (تاج محمدی، سایت نصیر بوشهر: شماره ۳۲۶).^۳

پس اینگونه می توان گفت که آزار جنسی دو نوع است پاداشی و خصمانه؛ آزار جنسی «پاداشی»^۴ که در آن سرپرست یا رئیس تقاضای جنسی را با قول موقعیت شغلی بهتر یا منافع بیشتر به کارمند زن مطرح می کند و دیگری، آزار های جنسی «خصمانه» است که در آن الگوی گفتار جنسی و محیط کار شهوانی، کارمند زن را به شدت معذب و محیط کاری را برای آنها تحمل ناپذیر می کند. (ریسکن و پاداویک، ۱۹۹۴؛ به نقل از نواح، ۲۰۰۸: ۱۲۳).

با توجه به تعاریف بالا می توان به این برداشت رسید که بانوان در جامعه به ویژه در محیط کار مورد آزار جنسی قرار می گیرند. البته نباید فراموش کرد که آزار جنسی شامل کودکان چه پسر و دختر نیز وارد خواهد شد. که این خود به نوعی می تواند به عدم برابری در قدرت فیزیکی (تفاوت جنسیتی) که در طول تاریخ همواره موجب ایجاد تبعیض هایی شده است. و

^۱ Anderson, M (1997) "Thinking About women, Sociological Perspective On Sex And Gender", Allyn and Bacon. 234

^۲ EEOC

^۳ تاج محمدی، پروین، بررسی مزاحمت های جنسی در محیط کار، سایت هفته نامه نصیر بوشهر، آذر ۱۳۸۷.

www.Nasir_boshehr.com

^۴ Quid Pro Que

حتی نگاه مرد سالارانه موجود در جامعه که با توجه به کمرنگ شدن آن هنوز هم مشروعیت دارد اشاره کرد. ناگفته نماند که در جامعه کشوران زمانی پررشد از چرایی آزار جنسی واقع شدن به ویژه بانوان به میان می آید اکثریت با توجه به جرم انگاری انجام شده در تبصره ماده ۶۳۸ بدحجابی عامل این امر دانسته اند در جالی که بسیاری از آزارهای جنسی شامل حال افرادی که از نظر پوشش ایرادی ندارند هم می شود. با توجه به طبقه بندی اشاره شده در ذیل می توان آزار جنسی خصمانه را به (بانوان، کودکان اعم از دختر و پسر) تعمیم داد و تحت سه عنوان نام برد:

الف- آزارهای جنسی کلامی: گفتن داستان ها، شوخی ها و طنزهای جنسی؛ پرسیدن سوالاتی در مورد زندگی شخصی یا جنسی افراد؛ کنایه های جنسی در گفتار؛ اظهار نظر جنسی در مورد ظاهر و لباس و زیبایی زن؛ ارائه ی پیشنهاد یا دعوت جنسی ناخواسته؛ پیشنهاد برای ادامه ارتباط خارج از فضای کار یا پیشنهاد دوستی.

ب- آزارهای غیر کلامی: نگاه های هیز و شهوت آلود، چشم چرانی، چشمک زدن؛ نشان دادن تصاویر نامناسب جنسی.

ج- آزارهای فیزیکی: لمس کردن نامناسب بدن، دست و ...، نوازش کردن؛ نزدیک شدن زیاد به خانم در هنگام انجام وظایف شغلی خود. (صادقی فسائی و رجب لاریجانی، ۱۳۸۹: ۱۱۶ و ۱۱۷).

معمولاً در برخورد با این موارد راهکارهایی که افراد اتخاذ می کنند شامل مدارا کردن و سکوت در برابر آزار جنسی، ترک محیط از جانب قربان ی یا بزه دیده امر، یا با اقدام اعتراضی مجنی علیه نسبت به رفتار مرتکب صورت خواهد پذیرفت. که در بیشتر موارد راه حل انتخابی از جانب قربانی، مدارا یا سکوت کردن بوده است. (الن و الن، ۱۹۹۲).

نکته ای که در اینجا باید به آن اشاره کرد این است که تجاوز جنسی آخرین مرحله است ولی آزار جنسی می تواند اعم از رفتار، حرف های رکیک، نگاه کردن به اصطلاح هیزی کردن و لمس اعضای بدن کودک یا قربانی باشد، مثلاً اگر راننده سرویس کودکی کلمات مستهجنی به کار ببرد خود آزار جنسی تلقی می شود، حتی اگر کسی هم در اجتماع چنین کلماتی را

بشود تهمت جنسی یا نام حقوقی آن قذف است، قذف نوعی دشنام و به معنای متهم کردن شخصی به زنا یا لواط است، از این بابت هم فرد می‌تواند شکایت کند.

بند اول: سیاست جنایی پیشگیرانه (کنشی) در برابر آزار جنسی

این نوع پیشگیری که به آن پیشگیری غیر کیفری نیز می‌گویند، عبارت است از مجموعه تدابیر و اقدامات غیر کیفری که پیش از ارتکاب جرم با مداخله در فرآیند فعلیت یافتن جرم و وضعیت پیش جنایی در صدد جلوگیری از بزهکاری است. این پیشگیری به نوبه خود به دو نوع «پیشگیری موقعیت مدار» و «پیشگیری اجتماعی» تقسیم می‌شود.

پیشگیری اجتماعی خود به دو گونه «پیشگیری جامعه مدار» و «پیشگیری رشد مدار» تقسیم می‌شود. پیشگیری اجتماعی جامعه مدار در صدد است تا با اتخاذ تدابیر و اقدامات مناسب برای از بین بردن یا کاهش عوامل جرم زا بر محیط اجتماعی و عمومی اثر گذارد. پیشگیری اجتماعی رشد مدار به دنبال آن است تا با شناسایی عوامل خطر و تقویت عوامل حمایتی و مداخله زودرس در از تداوم و استقرار رفتارهای مجرمانه در افراد ممانعت به عمل آورد.^۱ در واقع پیشگیری جامعه مدار در صدد این است که بسترهای جرم زا را از بین ببرد.

نا آگاهی و عدم شناخت آزارهای جنسی سبب می‌شود که پیامدهای منفی از جمله نگرانی‌ها و استرس‌ها و فشارهای روحی دائماً بر فرد قربانی غلبه کرده و نداند که چگونه می‌تواند با این مسائل مقابله نماید.

یکی از روش‌های توانمند سازی به ویژه بانوان و کودکان در پی مقابله با آزار جنسی، آگاه سازی آنها از طریق برگزاری کلاس‌های و برنامه‌های آموزشی است.

در کشورهای دیگر برای زنان شاغل برنامه‌هایی تدارک دیده شده که آگاهی آنها را نسبت به آزار جنسی آگاه و شناخت آنها را نسبت به روش‌های مقابله با آزار جنسی و آسیب پذیری کمتر بالا ببرند. «تحقیقات انجام شده بر روی اثرات این برنامه‌های آموزشی نشان می‌دهد

^۱ طاهری، محمد علی، امنیت انسانی و سیاست جنایی پیشگیرانه در برابر مواد مخدر، مجموعه مقاله‌های همایش بین

که آنها می توانند آگاهی زنان را نسبت به جدیت آزارهای جنسی در محیط کار و بخصوص رفتارهایی که به عنوان آزار جنسی شناخته می شوند، افزایش دهند.^۱

بند دوم: تاثیر رسانه ها در کاهش آزارهای جنسی

بی تردید وسایل ارتباط جمعی نقش موثری در شکل گیری الگوهای اجتماعی دارند. آنها می توانند تشویق کننده الگوهای جنس گرایانه، قوم مدارانه یا نژاد پرستانه باشند. علاوه بر این، الگوهای زیان باری که رسانه ها آنها را تقویت می نمایند، با درونی شد در افراد جامعه، می توانند به عنوان مانعی برای پیشرف و ارتقای زنان تلقی گردند. لذا با توجه به اهمیت نقش رسانه ها، تغییر اینگونه رویه ها امری ضروری به نظر می رسد.^۲

صادقی و کریمی (۱۳۸۴) در مطالعه ی خود دریافتند:

در سریال های تلویزیونی زنان به صورت زن سنتی کلیشه ای به نمایش در می آیند. چرا که زن سنتی کلیشه ای ایرانی از لحاظ شخصیت، دارای چهار خصوصیت فریبکاری، ناقص العقلی، انفعال و بی وفایی است. در میان شخصیت های فریبکار در سریال ها، زن نقش حوای وسوسه گر را بر عهده دارد و بار اصلی طرح و نقشه و دسیسه چینی بر دوش اوست. مرد سنتی کلیشه ای ایرانی نیز مردی است که تحت تاثیر فریبکاری زن قرار می گیرد و سرانجام از گناهان تبرئه می شود (آدم به روایت حوای عهد عتیق) عاقل است و فعال و وفادار.

چنین تصویرهای نادرستی از زنان می تواند این نگرش را القا نماید که در زمینه آزار جنسی نیز زنان مقصران اصلی به شمار می آیند. در حالی که رسانه ها می توانند واقعیت را به نمایش بگذارند و چنین نگرشی را در ذهن اطرافیان قربانی ایجاد نمایند که مقصرپنداری و سرزنش نمودن این افراد نه تنها مانعی را بر نمی دارد بلکه مردان خاطی

¹Reese,L &Lindenberg,K(2003) "The Importance of Training on Sexual Harassment Policy Outcomes" *Review of Public Personnel Administration*; No:23;

^۲صادقی فسایی، سهیلا، رجب لاریجانی، مهسا، استراتژی های توانمند سازی زنان در مقابله با آزارهای جنسی در محیط کار، مجله تحقیقات زنان (مجله مطالعات زنان)، تهران، ۱۳۹۰، شماره ۵، ص ۱۸.

را به ادامه آزارهایشان مشتاق تر می نماید زیرا هیچگونه مجازاتی برای آنان در پی ندارد . بنابراین از آنجایی که مخاطبان رسانه ها زنان قربانی، مجرمان آزار جنسی ، قضاوت کنندگان در مورد این مسئله می باشند، آنها می توانند با از بین بردن نگرش های غلط و نشان دادن راهکارهای مناسب به زنان و روشن کردن ابعاد این مسئله به آگاه سازی زنان شاغل پردازند و با هشدار به مجرمان درباره مجازات های احتمالی، زمینه توانمند سازی بیشتر زنان را فراهم نمایند . علاوه بر این رسانه ها در فرایندهای جامعه پذیری مناسب و از بین بردن نگرش های مردسالار جامعه و تبعیض های جنسیتی می توانند اثر گذار باشند زیرا آنها می توانند از بازتولید نگرش های نادرست و مردسالارانه نسبت به زنان خودداری نمایند و نگرش های عدالت جنسیتی را تقویت نمایند.^۱

در اسناد بین المللی بخصوص سند پکن ، رسانه های گروهی به عنوان ابزاری موثر در تحقق اهداف توانمند سازی زنان معرفی شده اند که شامل :

-تاکید بر پیشبرد متوازن و غیر کلیشه ای تصویر زنان در رسانه ها

-ارائه تصویر از زنان با احترام و حیثیت و ارزش انسانی

-جلوگیری از نمایش مستمر تصاویر منفی و خفت انگیز از زنان

-جلوگیری از کلیشه هایی که به پروراندن خشونت و نابرابری مبتنی بر جنسیت

مداومت می بخشند^۲

از طرفی در برخی شبکه های ماهواره ای نیز شاهد برنامه هایی در قالب آگاه ساختن به ویژه کودکان هستیم که به صورت خیلی کودکانه و با زبانی ساده نسبت به واکنش های کودکان هنگام برخورد با افراد بیگانه یا حتی آشنا که به قسمت های خصوصی آنها تمایل به لمس و ... دارند یا درخواست های نامعقول ساخته شده است . جالب است که کودکان را نیز به بیان این

^۱ صادقی فسایی، سهیلا و شیوا کریمی ، کلیشه های جنسیتی سریال های تلویزیونی ایرانی، فصلنامه پژوهش زنان، شماره ۳،

۱۳۸۴، ص ۵۹-۸۹

^۲ پورکیو، فریده ، بررسی توانمند سازی زنان در ایران با تأکید بر رسانه ها و کتاب های درسی، مجموعه مقالات اولین همایش توانمند سازی زنان، تهران ، ریاست جمهوری ، مرکز امور مشارکت جوانان ، شمار ۷۳-۸۳، ۱۳۸۰، ص ۲۲۴.

موارد به ویژه به والدی خود تشویق می کنند. و حتی پاسخ به تهدید های وارده از سوی مرتکب جرم را نیز یاد آور میشود تا نگرانی های کودکان نیز از بین رود.

بخش دوم: تدابیر پیش گیرانه وضعیت مدار (موقعیت مدار)

پیشگیری موقعیت مدار شامل تدابیر و اقدامات غیر کیفری است که از طریق از بین بردن یا کاهش فرصت های مناسب برای وقوع جرم و نامناسب جلوه دادن شرایط و موقعیت پیش جنایی از جمله فزونی خطر شناسایی و احتمال دستگیری بزهکار از ارتکاب جرم جلوگیری می کند. این نوع پیشگیری از طریق افزایش هزینه های ارتکاب جرم و کاهش سود ناشی از آن در صدد فرآیند گذار از اندیشه به فعل مجرمانه را با استفاده از روش های غیر کیفری مختل کند. پیشگیری اجتماعی نیز با ایجاد تغییرات و اصلاحات در فرد و جامعه به دنبال جلوگیری از جرم به صورت پایدار و همیشگی است و تلاش می کند که شهروندان از طریق آموزش، تربیت، تشویق و تنبیه با قواعد اجتماعی آشنا و همنوا شوند.^۱ در واقع در پیشگیری وضعیت مدار قرار نیست که رو به آینده نگاه کنیم بلکه در لحظه ی شروع به ارتکاب جرم، معادله ی فرد مرتکب را در جهت اعمال بزه برهم زند. در واقع مرتکب در مقابل خود یک مانعی را میبیند که صورت تمایل به ارتکاب آن باید از این مانع عبور کند.

از جمله اقداماتی که در رابطه با آزار جنسی می توان اشاره کرد عبارت است از:

بند اول: حضور مدیر مناسب و نظارتگر در شرکت ها و محیط های اجتماعی

کاستر و همکارانش معتقدند زنان شاغلی که در محیط های کاریشان از مدیران حمایتگر و مقابله کننده با آزارهای جنسی برخوردارند، احتمال کمتری دارد که در محیط کارشان مورد آزار واقع شوند. آنها نشان داده اند حمایت مدیران از زنان شاغل، موجب افزایش مقابله و کنترل آزار جنسی در محیط کار خواهند شد. مدیران و روسای حمایتگر، به دو طریق می توانند از قربانیان بالقوه پشتیبانی نمایند:

^۱ همان منبع

الف - حضور فیزیکی مدیر که می تواند فعالانه از قربانیان حمایت نماید.

ب- حضور مدیرحمایتگر، امکان عکس العمل و واکنش در برابر آزار جنسی برای زنان شاغل و حفاظت از خود در برابر سوء استفاده ها را امکان پذیر می سازد. بنابراین انتخاب شایسته مدیران و نظارت بر عملکرد آنان، نقش مهمی در توانمندسازی زنان در برابر آزار جنسی بر عهده دارد. ^۱ یکی دیگر از راهکارهای توانمندسازی زنان ایجاد تشکل های مردم نهاد و خودگردان برای حمایت از زنان شاغل می باشد تا با شنیدن صدای قربانیان و راهنمایی های مناسب به آنان، میزان آسیب های احتمالی برای زنان شاغل را کاهش دهند. به نقل از قندهاری « در زمینه آزار جنسی نیز، همانند دیگر موارد خشونت علیه زنان بر تقویت تشکل های زنانه، آشکار شدن مشکلات و تجربه های زنان در این رابطه، آموزش همگانی و گسترش شرکت های مشاوره ای تاکید زیادی می شود. ^۲»

از طرفی همبستگی و توانمند سازی کودکان در محیط های آموزشی چون مهد کودک ، مدارس و .. در جهت اینکه از انزوای بیان کردن جرم واقع شده به آنها بیرون آیند نیز می تواند از آزار های آینده جلوگیری به عمل آورد .

بند دوم: مسئولیت کیفری بر دوش کارفرما و مدیران

به نظر می رسد در صورتی که مسئولیت کیفری را بر دوش کارفرما از جهت وارد شدن هر گونه آزار جنسی بر قربانیان ، خود باعث می شود که کارفرما محیطی عاری از هرگونه مزاحمت را ایجاد کند و نظارت های لازم را با دقت بیشتری صورت دهد چرا که این خود به نوعی حضور مدیر و ناظر را نیز تقویت کرده و باعث ایجاد سلسه مراتب نظارتی بر هر بخش بخصوص در محیط های کاری زنان را به وجود آورد . در آمریکا، کانادا و برخی از کشورهای عضو اتحادیه اروپا، کارفرمایان مسئول هستند تا برای کارمندان خود یک محیط

^۱ Cogin, J & Fish, A (2007) "Managing Sexual Harassment More Strategically": An Analysis Of Environmental Causes, *Asia Pacific Journal of Human Resources*; 45; pp 333- 365 , published by sage

^۲ قندهاری، پردیس، مزاحمت های جنسی در محیط کار، مجموعه مقالات، گردآورنده نوشین احمد خراسانی، نشر توسعه، تهران، جلد ۹، ۱۳۷۹، ۱۰۰.

کاری عاری از تبعیض و آزار فراهم آورند. بنابراین، قانون کارفرمایان را موظف می‌سازد تا آزار در محیط کاری را پیشگیری کرده و با آن برخورد کنند. اگر کارفرما اقدامات لازم برای پیشگیری و برخورد با آزار را انجام ندهد، او می‌تواند به جهت آزاری که رخ می‌دهد مقصر شناخته شود، حتی اگر از وجود این آزار بی‌خبر باشد. در آمریکا به خصوص، معیار جامعی برای تشخیص قصور کارفرما در ارتکاب یک کارمند به آزار جنسی تهیه شده است. اغلب راهبردها و طرح‌های موفق در پیشگیری از آزار جنسی مستلزم دخالت دادن تمامی افراد مربوطه و داشتن یک بیانیه روشن هستند. این بیانیه باید منعکس‌کننده تعهد واقعی تمامی اعضای سازمان باشد تا اهمیت مبارزه علیه آزار جنسی در محیط کاری به رسمیت شناخته شود. این کار معمولاً با یک سیاست‌گذاری مکتوب (دستورالعمل) همراه است^۱. همچنین وجود مدیر و کارفرما در محیط‌هایی که کودکان در آن حضور دارند نیز خود باعث ایجاد حس نظارتی بر افراد خواهد بود لکن با آگاهی کودکان نیز نسبت به وجود این ناظرین در جهت بعد حمایتی داشتن نیز خود با ایجاد اعتماد نسبت به بیان آسیب وارده از وقوع چنین جرایمی خواهد کاست.

بند سوم: سیاست جنایی مقابله‌ای (پیشگیری واکنشی) در برابر آزار جنسی

این نوع پیشگیری پس از وقوع جرم با بهره‌گیری از تدابیر و اقدامات نظام عدالت کیفری برای کاهش نرخ جرم با رعب‌انگیزی فردی، جمعی و عبرت‌آموزی از بزهکاری نخستین و بزهکاری دوباره افراد جلوگیری می‌کند. این پیشگیری بر اساس اثری که بر فرد و جامعه می‌گذارد به نوبه‌ی خود به دو گونه پیشگیری عام و پیشگیری خاص تقسیم می‌شود.

پیشگیری واکنشی عام مبتنی بر این فرض است که هر یک از افراد جامعه یک بزهکار احتمالی است و می‌توان آن را با استفاده از تهدید به مجازات که اجرای آن حتمی و قطعی خواهد بود، از ارتکاب جرم در آینده منصرف کرد. در سایه‌ی این نوع از پیشگیری، اجرای مجازات در مورد بزهکاران موجب ترس دیگران از ارتکاب جرم و در نتیجه مانع بزهکاری

^۱ سایت یاری کرده، پیشگیری از آزار جنسی در محیط کار: <http://yarikadeh.com/fa/content/۲۰۷>

آنها می شود. برای نمونه زندانی کردن یک بزهکار چنانچه موجب انصراف بزهکاران احتمالی از ارتکاب جرم شود، دارای اثر بازدارنده است و هدف پیشگیری واکنشی آن را تأمین می کند. در پیشگیری واکنشی خاص هدف این است که با اجرای روش ها و برنامه های اصلاحی - تربیتی و درمانی موجبات بازپذیری اجتماعی بزهکار فراهم شود تا دیگر در ورطه ی بزهکاری نیفتد. تحقیقات نشان می دهد که میان بازپذیری اجتماعی بزهکاران و شیوه برخورد نظام عدالت کیفری پیوندی ناگسستنی وجود دارد.^۱ در نظام حقوقی ایران تعریف مشخصی از آزار جنسی وجود ندارد. طبق تعریف سازمان ملل، آزار جنسی عبارت است از هر نوع نزدیک شدن فیزیکی ناخواسته، درخواست برای خدمت جنسی یا سایر رفتارهای فیزیکی و کلامی و غیر کلامی. با وجود نبود تعریفی مشخص از این مساله در ایران، آزار جنسی و تجاوز در قوانین جمهوری اسلامی جرم‌انگاری شده است.

بخش سوم: جرم انگاری رفتار های آزار جنسی

همان طور که بیان شد در قانون کشور ایران تعریفی از آزار جنسی به میان نیامده. با توجه به در نظر قرار دادن قانون مجازات اسلامی در موارد ۶۱۹ تعزیرات که به آزار جنسی کلامی آن هم به صورت ضمنی و ماده ۶۳۷ همین قانون به آزار جنسی که به غیر از تجاوز می باشد اشاره شده (عمل منافی عفت) و در نهایت ماده ۲۲۴ که تجاوز به عنف را جرم انگاری کرده که تعریف دقیقی از اصطلاح آزار جنسی به کار برده نشده است. البته ناگفته نماند که امکان اثبات جرایم جنسی حتی در موارد حدود هم بسیار دشوار است و در بسیاری موارد ممکن است مرتکب بدون مجازات باقی بماند. گواه این مدعا در رابطه با ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی است. چرا که تجاوز به عنف نیز از حدود الهی می باشد و دارای جنبه حق الهی در صورت توبه مرتکب، و احراز آن برای قاضی با وجود شرایط مقرر در دین و قانون، موجب سقوط یا تبدیل و تخفیف مجازات می شوند، بر خلاف قصاص که جنبه حق الناسی داشته و با توبه مرتکب، برداشته نمی شود و قاضی مجاز به تخفیف و تبدیل آن بدون رضایت مجنی علیه

^۱ نیازپور، امیر حسن، پیشگیری از بزهکاری، مجله حقوق دادگستری، شماره ۴۵، ۱۳۸۲ و شماره ۴۸ و ۴۹، ۱۳۸۳.

یا اولیای نمی‌باشد، و در تجاوز و زنا به عنف به صراحت ماده ۱۱۴ قانون مجازات اسلامی، اگر مرتکب زنا به عنف قبل از اثبات جرم و در برخی از موارد حتی بعد از اثبات جرم، توبه نماید و توبه‌اش برای قاضی محرز شود، حتی بدون کسب اجازه از شاکی، قاضی می‌تواند مجازات حدی اعدام او را ساقط نماید، هر چند به استناد تبصره ۲ همان قانون نسبت به جنبه عمومی جرم باید این متجاوز به حبس یا شلاق تعزیری درجه شش یا هر دو آنها محکوم شود. و از طرفی با دقیق شدن در موارد قانونی ذکر شده به نظر میرسد که تنها از باب حرمت شرعی به این اعمال نگاه شده و نه از باب حمایت از حقوق بزه دیده.

از طرفی ماده ۶۱۹ خود نیز باعث ابهامات زیادی شده است چرا که به راحتی نمیتوان تشخیص داد چه عملی داخل یا خارج از این ماده است. می‌توان اینگونه نتیجه گرفت عدم ذکر مصادیق در رابطه با جرایم جنسی خود باعث عدم پیگیری از طرف قانون و همچنین منجر به عدم حفظ حرمت و چارچوب حریم شخصی افراد می‌شود.

ذکر این نکته هم حائز اهمیت است که در حقوق جزا قیاس مجاز نیست و تفسیر به نفع متهم می‌باشد. در نتیجه این مواد ذکر شده نه به صورتی ضمنی و نه به صورت تلویحی شامل این جرم نخواهد شد. و برای این عمل جرم انگاری صورت نگرفته است. در برخی از کشورها، آزار جنسی در محیط کار، در قانون کار دیده شده است. همواره افشاگری از سوی آسیب‌دیده آزار جنسی نیاز به اقرار و شهادت ندارد. قانون قبول دارد که آزار جنسی چه طور و در چه محیطی ابراز می‌شود. در قانون کار ایران شکایت زنی از کارفرما به خاطر آزار جنسی، تابع قوانین عمومی است اما در برخی کشورها، در قانون کار دقیق‌تر مطرح شده است. قانون کار می‌تواند امنیت شغلی آسیب‌دیده را تامین کند تا زن یا مردی در صورت نپذیرفتن شرط رابطه جنسی در محیط کار، شغل خود را از دست ندهد.

طبق قوانین انگلیس، در صورت بروز چنین اتفاقی، کارفرما مقصر شناخته می‌شود: «این مساله نه تنها در قانون کار ایران پیش‌بینی نشده بلکه اگر منشی یا فردی که در رابطه قدرت، پایین‌تر از کارفرما است، رابطه جنسی را نپذیرد، اگر اخراجش هم نکنند، با او رفتاری می‌کنند که خودش محیط کارش را ترک کند.»

نمایندگان پارلمان اروپا در تابستان ۲۰۱۶ موافقت کردند که از این پس، هر تماس جنسی که به خلاف تمایل کسی انجام گیرد، ولو با مقاومت هم همراه نبوده باشد، تجاوز شمرده می‌شود.

بند اول: سیاست جنایی ناظر بر تشریفات رسیدگی:

در این بخش که خود به دو بند مجزا تقسیم شده است به سیاست جنایی ناظر بر تعقیب و تحقیق و فرآیند رسیدگی و اجرای حکم پرداخته با تاکید بر اصلاح و درمان در جهت بهبود و سازگار کردن مجرمین و از بین بردن حالت خطرناک خواهیم پرداخت. با توجه به بررسی مواد قانونی متوجه خواهیم شد که اثبات جرایم منافی عفت نیز خود با سختگیری‌های فراوانی مواجه بوده و در کنار ماده ۱۰۲ آیین دادرسی کیفری نیز ممکن است موجب بزه پوشی و عدم تعقیب و تحقیق در آزارهای جنسی خرد نیز می‌شود. از طرفی آزار جنسی در ایران طبق قانون عمومی در حال رسیدگی است که بهتر بود مانند کشور های آمریکا و کانادا در قانون کار نیز ذکر می‌شد. در قانون آیین دادرسی جمهوری اسلامی ایران این حق پیش‌بینی شده است که سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه فعالیت خود بتوانند شکایت کنند. اما کودک‌آزاری اگر جزو منافی عفت باشد مثل تجاوز و زنا، سازمان مردم‌نهاد نمی‌تواند بدو شکایت کند و باید رضایت ولی کودک نیز موجود باشد. اگر پدر و مادر رضایت نداشته باشند یا زمانی که خشونت جنسی توسط اعضای خانواده اتفاق افتاده باشد، کار بسیار سخت می‌شود. بنابراین یکی از اشکالات کار در مرحله اثبات جرم می‌باشد.

بر اساس آیین دادرسی سه بار سازمان مردم‌نهاد شکایت کند و منتهی به صدور قرار منع تعقیب شود تا یک سال حق شکایت جدید ندارد. از طرفی نیز این سازمان‌های مردم‌نهاد بر طبق قانون ذکر شده هر ساله از طرف دادگستری اعلام می‌شوند و بسیاری از نهادها ممکن است از این لیست خارج باشند. بر طبق ماده ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری جدید نیز تعقیب و تحقیق را در جرایم زنا و لواط و سایر جرایم منافی عفت در صورتی که مرئی و در

منظر عام نباشد را مجاز ندانسته است.^۱ در بحث زناى به عنف نیز صرف ادعای اکراه، ربایش، تهدید و ارتکاب فعل به عنف از سوی زن پذیرفته نمی‌شود، بلکه باید در دادگاه ثابت شود. که نحوه اثبات این جرم نیز به ۴ بار اقرار در نزد قاضی یا حضور ۴ شاهد عادل و دادن گواهی مبنی بر عمل ارتكابی و در نهایت با توجه به ماده ۱۲۰ قانون مجازات اسلامی علم قاضی با توجه به قرائن و شواهد می‌باشد. با مذاقه در متن ماده ۶۳۸ قانون تعزیرات با ذکر کلمه (ملاءعام) در واقع به نظر میرسد اگر آزار جنسی در انتظار و علنی باشد در واقع مشمول قانون و در صورتی که خارج از انتظار عمومی باشد در نتیجه آن مرتکب مجازات نمی‌شود. که به نوعی تاکید این مطلب هم در ماده ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری هم شده است. با در نظر گرفتن ماده ۶۱۹ و ۶۳۷ در جهت اثبات نیازمند یک بار اقرار مرتکب نزد قاضی یا شهادت دو مرد عادل می‌باشد. در صورتی که اکثر آزارهای جنسی در خلوت صورت می‌گیرد و همچنین این موارد به علت ارتباط داشتن با آبروی بزه دیده معمولاً با واکنش سکوت یا مدارا گرایانه مواجه خواهد شد. از طرفی بزه دیده در صورت طرح شکایت در صورتی که با انکار مرتکب مواجه شد چگونه شاهدین مرد عادل را بر ادعای خود بیابد و همچنین اگر در محیط کار صورت گرفته باشد آیا شاهدین موقعیت کاری و اجتماعی خود را اگر در مواجهه با به مخاطره می‌اندازند؟ لازم به ذکر است در صورت عدم اثبات از جانب بزه دیده جای شاکى و متهم عوض شده و اینبار متهم میتواند به جرم افترا و قذف از شاکى شکایت کند!

۴۳۱

بند دوم: تدابیر ناظر بر رسیدگی و اجرای حکم (با تاکید بر اصلاح و درمان)
یکی از موارد لازم و حائز اهمیت در رسیدگی به جرایم به خصوص جرائم جنسی که بیشتر قربانیان زنان و کودکان می‌باشند، تسریع در امر رسیدگی و اجرای محکومیت به صورت قطعی می‌باشد.

ناگفته نماند که بسیاری از جرایم با مشاهده حالت خطرناک از همان ابتدا با تدابیر درمانی به ویژه با مراجعه به روانپزشکی و روان درمانی قابل کنترل خواهد بود و از ادامه و تکرار جرم و

^۱ ماده ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۹۲: «انجام هرگونه تعقیب و تحقیق در جرم زنا و لواط و سایر جرایم منافی عفت ممنوع است و پرسش از هیچ فردی در این خصوص مجاز نیست، مگر در مواردی که جرم در مرئی و منظر عام واقع شود و یا دارای شاکى باشد که در اینصورت، تعقیب و تحقیق فقط در محدوده شکایت و یا اوضاع و احوال مشهود توسط قاضی دادگاه انجام میشود.»

حتی گاهی از منجر شدن به بالاترین درجه آزار جنسی، که تجاوز می باشد جلوگیری به عمل خواهد آمد. باید با وجود تدابیر امنیتی و اقدامات اصلاحی ریشه های این رفتار را در فرد جستجو کرد و در جهت بهبود شرایط آنها اقدام کرد چرا که خیلی از این افراد ممکن است خود در کودکی نیز معنی علیه در این نوع جرایم بوده و ارتکاب توسط آنها در جهت انتقام جویی و سرکوب حس قربانی بودن خود هم باشد. نباید فراموش کرد که بسیاری از این افراد بیمار هستند و باید اقدامات لازم در جهت سازگار کردن آنها با محیط و ... انجام شود. همچنین باید فرد قربانی به ویژه کودکان را نیز در هنگام فرآیند رسیدگی و حتی بعد از آن هم مورد حمایت های قانونی و درمانی قرار داد. از طرفی نقش پلیس اطفال با وجود تاکید بر ضرورت حضور آنها اجرایی نشده که این خود می تواند حس اعتماد را در کودکان نیز به عمل آورد.

نتیجه گیری

با توجه به مطالب گفته شده متوجه شدیم که این جرم یا بهتر بگوییم این رفتار در قانون کشور ما جرم انگاری صورت نگرفته و متأسفانه هنوز هم لایحه حمایت از حقوق کودک نیز با وجود ارائه شدن به مجلس هنوز به تصویب نرسیده است. با توجه به گستره شدن این جرایم و نمود آن در فضاهای مجازی و آگاهی مردم نسبت به این نوع رفتارها، ضرورت جرم انگاری و آگاه ساختن زنان و کودکان لازم تلقی می شود. و چه بسا بهتر است تا با ایجاد برنامه های ویژه زنان و کودکان و یاد دهی نسبت به واکنش های آنها هنگام بروز خطر سطح آگاهی و اطلاع رو بالا برده و آنها را تشویق به بیان جرم ارتكابی بر آنها و داشت تا بتوان با رسیدگی و شناسایی حس اعتماد و مورد حمایت شدن را به قربانی داده و از طرفی مرتکب هم احساس خطر کرده و بدانند که در صورت انجام، مورد مجازات واقع شده و قابل بخشش تا زمان درمان و تحمل مجازات نمی باشد. که هنوز در رسانه ها و مدارس و ... این نوع آموزش ها اجرایی نشده و حتی بیان آنها را هم قبیح می دانند. به نظر می رسد فرهنگ سازی در جهت آگاهی، جرم انگاری این رفتارها و همچنین تسریع در امر رسیدگی و اجرای قطعی خود می تواند از بروز این نوع رفتارها جلوگیری کرده و حقوق افراد را به آنها یاد آور شد.

منابع و ماخذ

- ۱- پورکیو، فریده ، بررسی توانمند سازی زنان در ایران با تأکید بر رسانه ها و کتاب های درسی، مجموعه مقالات اولین همایش توانمند سازی زنان، تهران ، ریاست جمهوری ۱۳۸۰
- ۲- صادقی فسایی، سهیلا ، رجب لاریجانی، مهسا، استراتژی های توانمند سازی زنان در مقابله با آزار های جنسی در محیط کار، مجله تحقیقات زنان(مجله مطالعات زنان) ، تهران ، ۱۳۹۰
- ۳- صادقی فسایی، سهیلا و شیوا کریمی ، کلیشه های جنسیتی سریال های تلویزیونی ایرانی، فصلنامه پژوهش زنان، شماره ۳، ۱۳۸۴
- ۴- طاهری، محمد علی ، امنیت انسانی و سیاست جنایی پیشگیرانه در برابر مواد مخدر، مجموعه مقاله های همایش بین المللی امنیت انسانی در غرب آسیا، بی تا
- ۵- قندهاری، پردیس ، مزاحمت های جنسی در محیط کار، مجموعه مقالات ، گردآورنده نوشین احمد خراسانی ، نشر توسعه ، تهران ، جلد ۹، ۱۳۷۹
- ۶- نیازپور، امیر حسن، پیشگیری از بزهکاری، مجله حقوق دادگستری، شماره ۴۵، ۱۳۸۲ و شماره ۴۸ و ۴۹، ۱۳۸۳
- ۷- سایت یاری کرده ، پیشگیری از آزار جنسی در محیط کار : <http://yarikadeh.com/fa/content/207>
- ۸- تاج محمدی، پروین ، بررسی مزاحمت های جنسی در محیط کار، سایت هفته نامه نصیر بوشهر ، آذر ۱۳۸۷ . www.Nasirboshehr.com

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی